

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԺՆԵՐՈՒ

ՏԱՊԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ

Կ. Պոլսոյ Հայ Պատրիարքներու պատմութեան շրջոցիչ մէկ մասն են տնոնց Տապանագիրները, որոնք՝ մեծ մասամբ զոյարիւն չունին այլիս: Իմ բժշկա-բանասիրական հետազոտարիւններուս միջոցին, հազիւ քէ տնոնցմէ 28 հատ մը կրցած եմ գտնել: Կարևոր կը համարիմ իրենց քաակասներուն կարգու հրատարակութեան տոյ գտնելը, հետզհետէ աւելի հիններն ալ ձեռք կարենալ բերելու յոյսով:

Ա.

ԽՈՒԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐԺ

Թագուած է Հոռմի Ս. Մարիամ Եղիպտացի Եկեղեցիին մէջ և ունի Հայերէն — Լատիներէն Տապանագիր մը այսպէս.

Ի ներքոյ յայսմ՝ վիմի
Եղեալ մարմին Յովհաննէսի
Հովիւ Հայր և Առաջնորդի
Երանելի Քա, և Հռետորի
Աստուածաբան վարդապետի
Մեծ քաղաքի Ստամբուլի
Յազլժող և հզօր Պատրիարքի.
Անցեալ առուրք ութսուն ամի
Եկեալ հասեալ այս սուրբ տեղի
Հնազանդեցաւ սրբոյն Բարի
Ութերորդ մեծ Ուռբանի
Լցեալ զփառք իւրոյ սըրտի
Հանգեալ յաստուած փառք հոգի
Ի թուականին մեծ Հայոց Ազգի
Հազար ութսուն և երեքի
Յունիս ամսոյ տասն և երեքի:

Խուլ Յովհաննէս Պատրիարք վախճանած 4'ըլլայ ուրեմն Հայոց 1083 Թուին և Քրիստոսի (1083 + 551 =) 1634 թուականին: Սոյն Տապանագիրը հրատարակած է ՀԱՆԻՍ ԱՄՍՈՐԵԱՅ 1911 յունվար, էջ 24:

Բ.

ԶԱՔԱՐԻԱ ՊԱՏՐԻԱՐԳ ՎԱՆԵՑԻ

Թաղուած է՝ Կ. Պօլսոյ՝ Իւսկիւտարի Ազգ. Գերեզմանատան վարի թաղը. ունի մարմարեայ փառաւոր շիրիմ, որուն վրայէն քաղած եմ հետեւեալ վեց տող արձաւնագրութիւնը.

Այս է տապան, տամբարանի
 Զաքիւտա վրդապի, Նորոգ
 ող, Սէ Կրնապի եկեղեցոյն.
 Նոր մանկայի, վաղջան
 եցաւ, մերու
 թվին. ՌկՁ.

Ինչպէս կ'երևի՝ տապանագիրս կը յայտնէ՝ Թէ Զաքարիա կամ Զաքիւտա Պատրիարք վախճանած է (1066 + 551) = 1617ին. բայց սխալ է այս, և պէտք է ըլլայ այն 1640 կամ 1641. զի Զաքարիա 1636ին երկրորդ անգամ Պատրիարք եղած ու նստած է մինչև 1639:

Եւ ահա թէ ինչ կը գրէ այս սխալի մասին Սարգիս Դպիր Սարաֆ Բովնան. նշանն իւր Կ. Պօլսոյ ձեռագիր պատմութեան մէջ (էջ 294 - 295):

« Այս Զաքարիա վարդապետ, որ և կոչի Զաքէոս եղև ապա Պատրիարք Հայոց « Ի Կ. Պօլս, Ի Թուականին ՌՀՁ (1076 + 551 = 1627). և յետոյ վախճանեալ « Թաղեցաւ Ի գերեզմանատանն իւսկիւտարու: Որոյ տապանաքարն ունելով գիր, « յետ ամաց բազմաց Ի լինել Ղափանցի Գէորգ վարդապետին Պատրիարք Ի Թւա. « կանին ՌՄ (1200 + 551 = 1751), նա զտապանաքար սորին նորոգելով կա. « մելով, և զթիւ վախճանին ոչ գիտելով, Ի յիշատակէ արծաթեայ խաչի նորին « հանեալ, գրեալ տուեալ է Ի վերայ քարին զթուականն զայն, որ ոչ է այնպէս: « Զի է այն Թուական՝ շինուածոյ եկեղեցւոյն, և ոչ վախճանի նորին»:

Ուստի՝ քանի որ Պատմութիւնը կ'աւանդէ թէ Զաքարիա 1636 - 1639 կրկին անգամ Պատրիարք էր՝ անոր մահը պատահած կրնայ ըլլայ 1640 - 41:

Գ.

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐԳ ՄԵՂՐԵՑԻ

Թաղուած է Պալլըքլի Ազգ. Գերեզմանատունը. ունի գեղեցիկ շիրիմ մը, զոր 1856ին նորոգել տուած է Խարամանեան Մանուկ աղայի կողակից տիկին Ազապի:

Անոր Տապանագիրն է այսպէս.

ՍԱ Է ՏԱՊԱՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱ ՏԵԱՌՆ ՍԵԾԻ
ՌՃԻՐ

ՈՐ էՐ յԵՐԿՐԷՆ յԱՐԵԽ	ԼԻ
Ի ԿԱՆԿԱԼՈՅՆ ՔԱՂՅՐ ՄԵՂ	ՐԻ
ՐԱՐՈՆՆԱԿԵՄ ԵՂԱՆՈՐ	ՀԻ
ԵՆ ՀՈՆԵՄՈՐ ՄԵԾԻՄԱՍ	ՄԻ
ԱՅԼ Ե ԱԿԱՌՈՆԵԱԼ ՓԱՌՋԵ ՍՐ	ՀԻ
ԵԱԿԻՍԿՈՎՈՍ ՍՐՐԵԱՂԱ	ՆԻ
ԻՍԿ Ե ԿԱՄՋԵ ՀՕՐՆ ՎԵ	ՀԻ
ՏԵԱՌՆ ՅԱԿՈՐԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈ	ՍԻ
ՆԱՏԵԱԼ յԱԹՈՒ ՊԱՌՐԻԱՐ	ՔԻ
ՄԵԾԻ ՔԱՂՔԻՆ ԿՈՍՏԱՆՂԻ	ՆԻ
ԵՆ ՉԿՆԻ ԱՄԱՅ ՔԱ	ՆԻ
Մ՝ԱՀՈՒԱՄԵ ՍՈՒ ՄԷՐ ՎԵՐԱԿՈ	ՀԻ
ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՀԱՅԿԱՂԱՆԻ 1122	

Ստեփանոս Մեղրեցի վախճանած Կ'ըլլայ այսպէս, Գրիստոսի (1122 + 551 =) 1673 թուականին: Սոյն տապանագիրը անձամբ քաղելով, առաջին անգամ հրատարակած եմ, Երեմիա Չէլէպիի Ստամբուլի Պատմութեան Երանթագրութիւններու մէջ (Վիէննա, 1913, էջ 303):

Դ.

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԹՈՒԹՈՒՆՆՃԻ

Թաղուած է Տրապիզոնի Զարիսփան եկեղեցիին գերեզմանատունը. տապանագիրը որ կրեցող արձանագրութիւն մ'է՝ յղած է ինձ Տէր Շիշա քահանայ Զիւլալեան: Յովհաննէս Թութունճի Աղթամարի կաթողիկոս ալ եղած է: Տապանագիրը հետեւեալն է.

« Այս է տապան Սուրբ Էջմիածնայ Նուիրակ Յօհաննէս եպիսկոպոսին,
« Որոյ ձեռամբն եկեալ Ամենափրկչի վանից Սուրբ Աստուածածնի պատկերն.

« Խաչկալն և Մարիամու Սուրբ Աստուածածնայ խաչկալս, որոյ յիշատակն օրհնութեամբ եղիցի »:

Թուին ՌՃԻՐԲ

Վախճանած է ուրեմն (1152 + 551) = 1703ին:

Ե.

ԿՈՒՈՏ ՅՈՒՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐԻՔ

Թաղուած է Կ. Պոլիս՝ Ղալաթիա, Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցին:
Ունի շիրիմ երկու մասէ բաղկացած, մին հորիզոնական որ կը ծածկէ Պա-
տրիարքին գերեզմանը, միւսը՝ կանգուն՝ եկեղեցւոյն որմին մէջ ազուցուած, որ ունի
հետեւեալ ոսկեզօծ արձանազրութիւնը՝ 18 տող, որոնց սկզբնատառերը կը կազմեն
Մակառոն կոյտի. այսպէս.

Մառան շնորհաց Գանձ լուսաշաւիղ
Արհայն Յօհաննու վեհից շառաւիղ
Կրօնիւք մաքուր յԱմբոտօյ մարգեալ
Աստ Բիւզանդիա գերագանց փայլեալ
Նախագուշակմամբ վերնոյն տեսչութեամբ
Որ և Պատրիարք ազգեալ ընտրութեամբ
Ի իւսեցեալ ի մեր Սրբոյն Յակոբայ
Նորին վճարեաց զպարտան գերակայ
Կնդրուկ կանոնաց բուրեաց քաղցրաշունչ
Որ յոխորտ հնչէր բամից հոմաշունչ
Լցեալ սիրաբաղձ ի յանենջ սըրտի
Որով կազդուէր վէրս ունեցողի
Տեառնս ի պատիւ վէմս այս ուղղակի
Ի յորմս հաստեալ կայ ինքն առաջի:

Ի ներ քսան և հինգ ամաց

Պատրիարքութեան

Յամի տեառն 1741 Փետր. 13

Ըստ Հայոց ՌՃՂ:

Հրատարակուած է Կոլոտ Յովհաննէս Պատրիարքի կենսագրութեան մէջ (Վիէն-
նա, Բարգէն ծ. վ. Կիւլէսէրեան):

Զ.

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐԻՔ ՊԱԼԱՏՅԻ

Թաղուած է Պուրսայ, Հայոց եկեղեցւոյն բակը. ասոր տապանագիրը հրատա-
րակուած է երեք անգամ, նախ՝ Նիկոմիդիոյ Հայրեհասէր Թերթին մէջ (Թիւ 61, 15
Նոյմ. 1852), յետոյ Իզմիրի Արեւիկեան Մամուլին մէջ (1903), և ապա Կ. Պոլսոյ
Բիւզանդիոնին մէջ (Թիւ 3126, Դեկտ, 1906), և է այսպէս.

Ներ տապանիա քնով մահու ննջեալ
Որ ի կեանս այս արթուն հոգւով էր կեցեալ
Ներսէս արհի եպիսկոպոս քաղաքիս
Որ ի Պօլսէն մեծէ բնութեամբ էր սերեալ

Սա աշակերտ Մատթէոսի բաբունւոյ
 եղեալ երբեմն և Պատրիարք Բիւզանդիոյ,
 Որ յիշանելն յանուպայիցն ի պատուոյ
 Եւ իշուածոյ լուծման գիպեալ ըստ մարմնոյ
 Յամս բազում կիսամեռիկ խեղճ գոյով
 Այլ ոչ զբան կենարարին բաց թողլով
 Զի էր արի և անձանձիր ուսուցիչ
 Բստ Բարսղին տկար անձամբ ժիր հողւով
 Սորին սիրով տափահարեալ Մուրատեան
 Եւկէն մահտեսի ցովհաննէան հոգեկան
 Որպէս զցայտէի արեմամբեան երկիւզած
 Արդար ընչիւք շինեաց սորայն զտապան.
 Որ երկոցունցն ի մի բերան թէ տացեն
 Մի հայր մերիւ որք զողորմիան ասիցեն
 Անճառ թուով զողորմութիւն գտանիցին
 ԶԵՌ հարիւրակ տասն և երկու թիւ մերժեսցին:

Տապանագրին վերջնթեր տողին առաջին բառը «Անճառ» Պատրիարքին մահուան
 թուականն է, այսինքն՝ $1 + 400 + 100 + 1 + 1000 = 1502$, ուրկէ պէտք
 է հանել 312 ինչպէս կը պատուիրէ վերջին տողը, որով կ'ունենանք՝ 1502
 $- 312 = 1190$ Հայոց թուականը, որ կը համապատասխանէ՝ Քրիստոսի
 $(1190 + 551) = 1741$ թուին:

Է.

ԳԷՈՐԳ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՂԱՓԱՆՅԻ

Սա ալ թաղուած է Պուրսայի Հայոց Եկեղեցիին բաղը, ասոր տապանագիրն
 ալ Ներսէս Պալատցիի տապանագրին հետ հրատարակուած է վերոյիշեալ թերթերուն
 մէջ: Ահաւասիկ այն.

Տապանս ազնիւ առն աննը	ման
Հողապատեան յարկ անգե	րան
Բերէ ի ցոյց յայտ յանդի	ման
Զօրն վերջին հանուրց մարգ	կան
Որպէս ցորեան հասեալ հնձ	ման
Գայ ժողովի ի շտմա	րան
Սոյնպէս հանուրք բանակին	տան
Ելմամբ հոգւոյն առնուն վախ	ճան.
Իսկ որ եղեալս է յայտ տա	պան
Էր գերազնիւ գեր յարգա	կան
Պետն Գէորգ սիրոյ մա	ռան
Որ յոյժ բազմաց էր սիրա	կան,
Ծնման տեղին յարանըս	տան
Եղև քարոզ յոյժ քաղցրա	բան

Ս'ուծեալ ի գործ նուիրակութ	եան
Էմիլիանի Հայոց սուրբ	տան
Իեալ Պատրիարք և Բիւզանդ	եան
Յինքն ձգեաց զամենէս	եան
Ապա տեղոյս յաջորդութ	եան
Հիանալի էառ վախ	ճան.
Եղև վախճան սորին կե	նի
Ս'եռ մեր հաշուի թուակա	նի:

Վերջին տողի առաջին բառը «մեա»-որ Հայոց թուականն է (200 + 5 + 1000 = 1205) կը ցուցունէ Գրիստոսի (1205 + 551 =) 1756 տարին և Գէորգ Ղափանցիին վախճանը:

Ը.

ՆԱԼԵԱՆ ՅԱԿՈԲ ՊԱՏՐԻԱՐԳ

Թաղուած է Կ. Պոլիս, Բերայի Ազգ. հին գերեզմանատունը. Հոգեւոր տիրոջ մօտիկը: Ունի փառաւոր շիրիմ՝ երկաթագիր խոշոր արձանագրութեամբ, զոր անգամ մը հրատարակած է Կ. Պոլսոյ Արեւիկը (թիւ 2979, 1894 յունվ.), անգամ մ'ալ Բիւզանդիոն (թիւ 184, յամի 1897), և է այսպէս.

Այս տապան է գերահռչակ առն իմաստնոյ
 Զրիական շնորհաց հոգւոյն տան և տեղոյ
 Տեառն Յակոբայ Աստուածաբան կոչեցելոյ
 Եւ վեհափառ Պատրիարքն Բիւզանդիոյ
 Քաջաբարոզ Պատրիարքն գերյարգելոյ
 Իեալ հեղինակ բազում գրեանց ազգիս մերոյ
 Պայծառացաւ յոգնեբախտիւք այրըս յարգոյ
 Քսան երեք ամօք եկաց տէր այս Պօլսոյ
 Տեղեաւ գոլով զիմառացի բարեբարոյ
 Այն որ ի կեանս էր Զայն կենաց իբր զփողոյ
 Ննջէ լոկի լեալ արժանի յիման բարւոյ:
 Հանգեաւ ի Ռ'Մ'ԺԳ. Թի'ն յուլիսի, ի:

Վախճանած է ուրեմն (1213 + 551 =) 1764 թուականին:

Թ.

ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՏՐԻԱՐԳ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

Թաղուած է Թրիէստի Սան Ճիուսթօի եկեղեցիին բակը, ունենալով հետեւեալ արձանագիրը.

Տապան շիրմի՝ Տեառն Գրիգորի
 Հօր մերոյ նախնոյ՝ անուանակրի
 Բիւզանդացւոյ՝ վարդապետի,
 Աստուածատրեան բարունակի:

Սա Պատրիարդ, լեալ արժանի,
 Հայկազունեացն՝ ի Բիւզանդի,
 Ապա կամօք՝ իւր հրատարի,
 Ի լրումն ամացն տասնեկի:
 Դիմեաց ի Հռովմ՝ մայրն բարի,
 Բառ նախնոյն իւր՝ օրինակի:
 Առ ի նմանէ՝ պատուասիրի,
 Որդիապէս՝ ըստ արժանի:
 Գայ պանդխտի՝ յայսմ՝ քաղաքի,
 Խաղաղական կենօք փայլի,
 Մինչև կոչմամբն տէրունի
 Փոխի յանանց՝ իւր հայրենի:
 Վախճանեալ յամի 1791 յունիսի 22, 78 ամեայ:

Սոյն տապանագիրը հրատարակուած է «Յիշատակարան Գր. Պատմաձեռն պատ-
 րիարդի» աշխատութեան մէջ, Պարիս 1908, էջ 129, և նաև Հ. Գր. Գալէմբհա-
 րեանի «Սարգիս Արք. Սարաֆեան» անուն երկին մէջ (Վիէննա, էջ 357):

Ժ.

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐԿ ՀԱՄԱՏԱՆՅԻ

Թաղուած է Մարտունի Չարխափան Ս. Աստուածածնի վանքին հիւսիս արևե-
 լեան դրան կից: Սորա տապանագիրը հրատարակած է նախ Գարեգին Վ. Սրբաւնձ-
 տեանց իր Թողոս Աշկարին մէջ (Ա. էջ 33), հրատարակած են զայն նաև Կ. Պոլսոյ
 Սուրհանդակ և Արեւիք Թերթերը (Թիւ 442, 1907, և Թիւ 6556, յուլիս 1907):

Ի ներ վիմիս է սուրբ մարմին
 Տեառն Յովհաննու արհալոյ դիտին,
 Ամասիոյ վերառեսլին,
 Երբեմն Պօլսոյ Պատրիարքին,
 Սոյն Չարխափան վանս շինողին
 Բարի կարգօք հաստատողին
 Յանապատի վարս կրթողին
 Պաղտատցի մակ վերձայնողին,
 Սուրբ Սաղեմայ մեծ ծառային,
 Ի Հինգ երթող նուիրակին,
 Էջմիածնայ սերտ մտերմին,
 Աշխարհալուր վարդապետին,
 Սա փոխեցաւ ի մեր թուին
 Քսան և չորս յոբելինին,
 Ի մտանել քառասուն հնգին
 Թօգոստոսի քսան ութին,
 Արդ լուարուք սոյն գոչողին

Աղաղակի անմուռնչ ձայնին,
Ո՛ր անցաւոր ազգք մարդկային
Առ ի գլխալ տալ զողորմին:

Վախճանած է Հայոց ($24 + 50 + 45 =$) 1245՝ թուին և Գրիսորոսի
(1245 + 551) = 1796 թուականին:

ԺԱ.

ԶԱՔԱՐԻԱ ՊԱՏՐԻԱՐԻ ԿԱՂԱՌՈՒԱՆՅԻ

Թաղուած է Վոսիփորի Գորուհէմէ գիւղին Ս. Խաչ Եկեղեցիին պարտէզին հարաւային կողմը. ունի փառաւոր շիրիմ, որուն վրայ կը կարդանք.

Մեծ վարդապետս՝ այս մեր ըզգօն, գերահաւատ և բզգաստ
Ծընեալ յերկրին կաղըզվանայ ուխտունամեայ հանգեաւ աստ,
Ի փոգուղեանց համեստ զարմէն մաքրասընունդ բարեբաստ
Դեռ մանկութեան Սուրբ հաւատովն բնաւորեալ ճոխմաստ:
Ըզսերտ հաւատն ուղղադաւան ետես ի սա Սուրբ Հոգին
Կոչեաց ի Ս. Էջմիածին լուսակառոյց նոր յԱդին.
Արար ըզսա անդ միաբան հայրապետացն առ ոտին
Եւ փայլեցոյց գերափառօք զեա արուեստի առաւօտին:
Սրբոյ Գահոյս ժիր գործակալ միշտ ուր ուրեք յաջողակ
Գեղեցկադէմ՝ ահագնաձայն՝ եպիսկոպոս չնորհունակ
Էր բանախօս աստուածարան եկեալ Պօրտոյս նուիրակ,
Լուսաւորչիս դաւանութեան ուղիղ մտօք դաստիարակ:
Ի դործ կրկնակ նուիրակութեան բարւոք ծանեան բարեկարգ
Զաքարիա արհիապանծս եղին Պօրտոյս Պատրիարք:
Հրոչակեցաւ յոյժ ազգասէր և բարեբախտ գերայարգ
Շինեալ զամանս եկեղեցիս և հիւանդաց երկու յարկ,
Յոյժ ճոխացոյց շատ դպրատունս յորս հաստատեաց վարժապետ
Հասոյց զեօթնեակ եպիսկոպոս և չորեսին վարդապետ.
Զանայր զուսումն ճոխել ազգիս նախնի Սրբոյ յար հանգէտ
Պահեաց հանգիստ զազգ մեր տարով քսան և վեց կացեալ գէտ.
Զերդ Ս. Սահակ պիպոյտ վշտաց հոգբս Հայոց բարձեալ յուս
Յահէն պետիս՝ բոլոր հերձուածք բերանափակ տային խոյս:
Ազգամար հոգւոյ գիտեալ պիւր մահ խնդրեաց թաղի շիրմիս կոյս
Աին ունելով Սուրբ ազօթից՝ սամբ ողորմիս շնորհաւոյս:

Տապանազարիս մէջ յիշուած չէ՝ թէ ո՞ր թուականին վախճանած է այս Զաքա-
րիա Պատրիարքը: Բայց Սարգիս դպիր Սարաֆ Յովհաննէսեան իւր Պոլսական տե-
ղադրութեան մէջ այս մասին կը գրէ հետեւեալը.

« Եւ ի ՌՄԻԲ, մարտի ամսոյն հիւանդացաւ և ի բժշկաց ոչինչ օգտեալ մեռաւ
« Լուծմամբ որովայնին մարտի 4մ, յաւուր ուրբաթի երկրորդ շաբաթի մեծի պատի

« քառասորդաց, և զկնի օրին յաւուր շարաթու կիրդեանց տօնին թաղեցին ի
« նորաշէն եկեղեցւոյ զուրուչէշմէի » ։

Որով վախճանած կ'ըլլայ այն (1248 + 551) = 1799 մարտ 11ին :

Սոյն տապանագիրը ընդօրինակած եմ անձամբ և հրատարակել տուած եմ.
Պոլսոյ Սոսրհանդակ թերթին մէջ (12 մայիս 1899) :

ԺԲ.

ԴԱՆԻԷԼ ՊԱՏՐԻԱՐԳ ՍՈՒՐՄԱՆԵՑԻ

Յետոյ կաթողիկոս Էջմիածնի՝ թաղուած է Էջմիածնի զանգակատան հարաւային
կողմը. իւր շիրմին վրայ ունի հետեւեալ ամենապարզ արձանադրութիւնը :

Կաթողիկոս ամենայն Հայոց
Դանիէլ Ա. Պայազկտեցի
վախճանեալ
29 Հոկտեմբերի 1808

ԺԳ.

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐԳ Կ. ՊՈԼՍԵՑԻ

Թաղուած է Կ. Պոլսոյ իւսկիւտարի գերեզմանատան Ս. Խաչի թաղը. ունի
երկար տապանագիր մը՝ որ է .

Պօլսեցի քաջ դեռ՝
Զաքարիայ վեհին՝
Ներբողիւ յիշել՝
Բողոքեն քարինք՝
Մի՛ն աման ամին՝
Քաջ Աստուածաբան՝
Համեղ և անլուր՝
Չեղև մեզ յազիլ՝
Գթած ընչտեաց՝
Կալով հպատակ՝
Յերեքտասան ամ՝
Երբէք չ'ստացաւ՝
Բայց կրկին թեօք՝
Բարձրացոյց զազգ մեր՝
Ուստի ետ Արքայն՝
Որ չէ աստ երբէք՝
Բաց յանթիւ բարեաց՝
Եօթն եկեղեցիք
Եւ յետ հրաժարման՝

Յոհաննէս արհին,
հոգեծին որդին.
եթէ զանց առնին,
ըստ Տեառն բանին.
հազիւ մեզ յայտնին,
վսեմ յատենին.
բանից քարոզին,
քառասուն տարին.
Հայր մեր աննրման,
վշտաց զանազան.
Պատրիարքութեան,
օր հանգստութեան.
ճոխ իմաստութեան,
յաչս Տէրութեան.
Խիլայ յարգութեան,
եղեալ յաւիտեան.
Ի Պօլիս միայն,
նոր՝ հաստատեցան.
Պատրիարքութեան,

Զչորս ամ ապրեալ՝ էառ սուրբ վախճան.
 Ի թիւ վաթսունի՝ կենացն լրման,
 Սլացաւ ի մէջ՝ ի սուրբ հարց կայան:

Յամի Տեառն 1817 յուլիսի 27:

ԺԴ.

ԴԱԽԻԹ ՊԱՏՐԻԱՐԳ ԷՆԷԳԼԹՅԻ

Յետոյ էջմիածնի կաթողիկոս. թաղուած է էջմիածնի Ս. Գայիանէի վանքը.
 ունի իր շիրմին վրայ հետեւեալ արձանագիրը.

Ահա գամբարան և յարկ բնակութեան
 Դաւիթ հօրն այն գիւղ հանգստեան.
 Կաթուղիկոսի շնորհիւ օծութեան.
 Եւ հայրապետի գահիս սրբութեան.
 Որոյ դադարեալ ի խոովութեան
 Զկնի հրաժարման ի վեհութենէ,
 Սիրով միշտ գգուեալ ի Պետէն մերմէ
 Սրբազան տեառն մեծէն Եփրեմէ.
 Հանգեաւ սա յամի Տեառն փրկական
 Հազար ութն հարիւր տասն և եօթ թուական
 Ի նոյեմբերի աւուր միական,
 Մեծաշուք փառօք եղաւ յայս տապան:

ԺԵ.

ԱՐԲԱՀԱՄ ՊԱՏՐԻԱՐԳ ԳՈԼԵԱՆ ԿԱՄ ՕՐԲԵԼԵԱՆ

Թաղուած է Մարտուանի Զարիսափան Ս. Աստուածածնայ վանքին տաճարին
 հիւսիսային որմին կողմը, Յովհաննէս պատրիարք Համատանցիի քով:

Ամփոփեալ պատուով աստ ննջէ ի քուն
 Մեղիքեան զարմէն Արահամ բարուն.
 Սիւնեաց աշխարհէ սնունդ վեհազուն
 Տաթեայ վանուց գիտապետ արթուն.
 Արքեպիսկոպոս շնորհիւ սուրբ Հոգւոյն
 Սուրբ էջմիածնի Նուիրակ Մայրազոյն.
 Ընտրեալ Պատրիարք Կ. Պօլսոյն
 Ապա առաջնորդ տեղւոյս գերագոյն.
 Հանդիպեալ մահուան ամաց իբր յիսուն
 Փոխեցաւ ի պարս երջանկաց դասուն.
 Սուգ առեալ ողբաց համայն հայկազուն
 Զի բարձաւ ազգէս տեսուչ իմաստուն:
 յամի Տեառն 1819, փետրվարի 1

ԺԶ.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ՊԱՏՐԻԱՐԲ

Թաղուած է Կ. Պոլսոյ իւսկիւտարի գերեզմանատան Ս. Կարապետի թաղը, վանեցի Զաքարիա Պատրիարքին ըտլը. որովհետեւ Աստուածատուր Պատրիարք վերաշինած է Ս. Կարապետ եկեղեցին, ինչպէս Զաքարիա եղած էր անոր առաջին շինողը:

Ունի փառաւոր շիրիմ, որուն Արձանագրութիւնը ես ինքս քաղած եմ, և է այսպէս.

Աստ է հանգոյցեալ Աստուածատուր Սրբազան արհիմ

Անցաւորք աստի, դարցիք յայս տապան
Հայել մի անգամ, յարհիս սրբազան
Այն որ անդադին գործոյ բարութեան
վեհ հանդիսացաւ, չքնաղ տեսարան
Պատրիարք Պոլսոյ Զաքարիա արհւոյն
Ձեռնասուն ընտիր տէրս վեհաբուն
Սոյն և ազգասէր ըստ իւրոյ նախնւոյն
ի Հոգի իւր հօտին զգաստ և արթուն
Սա ի յազգային, անդ խռովութեան
Եղեւ Պատրիարք, ի խնամոց տեսաւ
Յորդորմամբ սորին շինեալ աննըման
Սուրբ Կարապետին տաճար հրաշագան
Անդ հանգոյց գնորա, նշխար պատուական
Փայլեալ հրաշիւք յազգըս ամենայն
ինքն վճարեալ, ցաւալից զիւր կեան
վերասըլացաւ, յանմահից խորան:

Յամի Տ՛ն մերոյ յսի 1846
փոխեալ յնվր 2, ամաց 78:

ԺԷ.

ԿԱՐԱՊԵՏ ՊԱՏՐԻԱՐԲ Կ. ՊՈԼՍԵՅԻ

Թաղուած է իւսկիւտարի գերեզմանատան Ս. Խաչի թաղը. ունի արձակ գրուած Յիշատակարան — Տապանագիր, որ է.

Տապան հանգստեան Սրբոյ Աթոռ
ոյն Երուսաղէմի միաբան կոստանդնու
պօլսեցի Կարապետ Ալքեպիսկոպուի, որ
ուխմամայ ժամանակաւ Պատրիարք
կարգեցաւ կոստանդնուպօլսոյ, յորմէ

կամովին հրաժարեալ առանձնացաւ ի տան իւրում ի թրխուպօլիս, ընդ հովա-
նեաւ սուրբ խաչի չքնաղ եկեղեցւոյ,
յամս տաննեկնն եւ ի հասակի վաթսու
եւ եօթն ամաց կենաց իւրոց հանգու-
ցեալ եղաւ յայս գերեզմանի, զոր ին-
քն էր պատրաստեալ, ուր այժմ խնդրէ
յընթերցողացդ ասել: Աճ ողորմի:

յամի Տեառն 1850 յուլիս 31

Կ. Պոլսոյ Հայաստան թերթը իւր 1850 օգոստոսի 18ի թիւին մէջ այս Տա-
պանագիրն հրատարակելով կը յայտնէ, թէ Կարապետ Պատրիարք ոչ միայն իւր
գերեզմանն իսկ պատրաստել տուած է, այլ եւ Տապանագիրն ալ ինքը շարադրած
է, 1850 յունվար 14ին, այսինքն իւր վախճանէն 198 օր առաջ:

ԺԸ.

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԱՂԱԽՆԻ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Թաղուած է նիկոմիդիոյ եկեղեցիին ձախակողմեան բակը, ունի գեղեցիկ շէրիմ,
որուն Արձանագրութիւնը ես անձամբ ընդօրինակած եմ 1898ին՝ երբ հիւանդի մը
համար կոչուած էի:

Տեառն Ստեփաննոսի
Սրբազան Արքեպիսկոպոսի
Զաքարեան Պրոշասցոյ

Քաջ հովուապետին նմանող բարի
Հօտին բանեղէն դիտապետ արհի
Ուխտին Զմիւռնոյ եւ Պանարմայու
Կարգեալ նախ տեսուչ եւ վեհ խրատող
Քոան եւ ութ ամ դէտ կացեալ ապա
Մեծի վիճակիս այս նիկոմիդեայ
ի յարքայանիստն կոստանդնուպօլիս
Երկեցս բազմեալ Պատրիարք ազգիս
Եկաց ի դահուն ամս ութ եւ կէս
Բարոք տեսչութեան տարեալ զհանդէս
Հօտին Քրիստոսի հովիւ-անեպեր
Վարեաց հանապաղ կեանս անընչասէր
Եօթնեկի տասամբք եւ եօթամբ ամօք
Զընթացսն լըցեալ մաքրաբայլ կենօք
Արդեամբ լիուլի հովտէ կենցաղոյս
Առ անձկալին իւր դիմէ առ Յիսուս:
յամի Կենարարին մերոյ Յնի
1853 եւ ապրիլ 6

ԺԹ.

ՊՕՂՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՈԼՍԵՑԻ

Թաղուած է Երուսաղէմ, Ս. Փրկչի եկեղեցւոյն գաւիթը, ունի շիրիմ, որուն
արձանագրութիւնը բերել տուած եմ ես ինքս 1901ին, ահաւասիկ.

Այս է տապան հանգստեան
Պօղոս Ս. Արքեպիսկոպոսին
Անգրիանուպօլսեցւոյ, նախկին
Պատրիարքին Կ. Պօլսոյ եւ Սուրբ
Աթոռոյ հարազատ եւ բազմերախտ
միաբանի, որ ի հասակի իննսուն ամեայ
հանգեաւ ի Տէր յամի 1853
ի 5ն Մայիսի.

Ի.

ՅԱՆՈՐ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՍԵՐՈԲԵԱՆ

Իսկիւտարի Ս, Խաչ վարժարանը շինողն է սա, որ Երուսաղէմ ուխտի երթալով
հոն վախճանած է ու թաղուած Ս. Փրկչի եկեղեցւոյն գաւիթը, իւր շիրիմը կը
կրէ հետեւեալ Արձանագրութիւնը.

Այս է տապան հանգստեան
Յակոբայ Ս. Արքեպիսկոպոսի նախ-
կին Պատրիարքի Կ. Պօլսոյ, որ եկեալ
յուխտ տնօրինական տեղեաց հան-
գեաւ ի Տէր յամին 1862
ի 6ն Նոյեմբերի

ԻԱ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՈԼՍԵՑԻ

Թաղուած է Իսկիւտարի գերեզմանատան Ս. Խաչի թաղը ու Երապետ Պա-
տրիարքին քովը, ունի խիստ գեղեցիկ շիրիմ մը, ուրկէ քաղած եմ հետեւեալը.

Մահարձան

Տ. Տ. Սարգսի Սրբազան Արքեպիսկոպոսի Անդրիանուպօլսեցւոյ
եւ Պատրիարքի Կ. Պօլսոյ

Հանգիւր ոգիդ առաքինի, ընդ տխուր շիրմաւս անշուք.
Եւ զնոճեաց սգատերեւ առկախեցի քնար Որբեայ,

Ողբալ յաւէրժ բարւոյ Հօրդ զելս յորկայից մահացու,
 Ըզհովուապետդ ողբալ Հայոց վաթսուն և մի վարեալ ամս.
 Ի դամբարանս հիւլէք մարմնոյդ ննջեցին նսեմաստուեր,
 Որպէս երբեմն ի Սաղիմ Տեառն Պօղոս Հանգեաւ նշխար,
 Նա հօրեղբայր Զեր արթուն և միաբան Տանն Յակովբայ
 Զհովուական վարեաց պաշտօն Պօլսոյ ի դահ հոյկազանց Դետ.
 Որդւոցդ անկեղծ թացին արդեօք զուսպան վեհիդ դառն արտասուք.
 Այլ թացցէ և յապագայս առաքինեաց խնդից լալօն.

Մինչ որ յամպս հաստեաց զաթոռ,
 Դարձցի յայս յարկ հողազանգուած՝
 Ընդ սրբոց և ըզԶեզ ի խօստացեալն ածել դրախտ:
 1865 Յուլիս 28

Սարգիս Պատրիարքով հինգ պատրիարք թաղուած կ'ըլլայ իսկիւտարի Գերեզ-
 մանատունը, Ա.ը Զարարիս վանեցիկ, Բ.ը Յովհաննէս Կ. Պօլսեցի, Գ.ը Աստուածա-
 տուր, Դ.ն Կարապետ Կ. Պօլսեցի, Ե.ը Սարգիս Անդրիանոսօրսեցի, որ Պօղոս Ան-
 զրիանուպօլսեցիի եղբորորդին էր:

ԻԲ.

ՄԱՏԹԷՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐԿ Կ. ՊՈԼՍԵՑԻ

Յետոյ կաթողիկոս, թաղուած է Էջմիածնի վանքը՝ սա պարզ տապանագրով.

Կաթողիկոս ամենայն Հայոց
 Մատթէոս Ա. Կ. Պօլսեցի
 Վախճանեցաւ եօթանասուն և մի
 Ամաց ի 21 Օգոստոսի 1865 ամի

ԻԳ.

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐԿ ԲԱԲՄԱՃԵԱՆ

12 օր միայն Պատրիարքութիւն ըրած՝ ննջած է, և թաղուած Բերայի Ս.
 Երրորդութիւն եկեղեցոյ աջակողմեան բակը. ունի խիստ շքեղ մահարձան մը, որուն
 վրայ արձանագրուած է հետեւեալ 11 տող վերտառութիւնը.

Աստ հանգչի
 Տէր իգնատիոս Գրքմաճեան Արքեպիսկոպոս
 Ընտրեալ ի Պատրիարքութիւն կոստանդնուպօլսոյ
 ի 31 յուլիսի 1869 ամի փրկչին
 եւ կնքեալ զկեանս յետ երկրորդասան աւուրց

Որում է յիշատակ
զմահարձանս զայս
նուիրէ ազգս Հայոց
ցաւադին
Ծնեալ է Կ. Պօլիս է 1827
Վախճանեալ է 1869 օգոստոս 12 և թուին Հայց ՌեթԷ՛

ԻԴ.

ՊՕՂՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԹԱԳԹԱԳԵԱՆ

Թաղուած է Զմիւռնիոյ Հայոց Ս. Ստեփաննոս եկեղեցիին բակը. ունի փառաւոր շիրիմ երկու մասէ բաղկացած, մին որմին վրայ կանգուն, միւսը՝ գետինը հորիզոնաձև. առաջին մասին վրայ գրուած է.

Ի յիշատակ
Ամենապատիւ Տեառն, Տեառն
Պօղոսի Բ. Արքեպսկպսի
Սրբազան Պատրիարքին Կ. Պօլսոյ
եւ Առաջնորդին Զմիւռնիոյ

Հանգեաւ է Տէր 73 ամաց
Ի Զմիւռնիա 1872 Սեպ. 9

Իսկ երկրորդ մասին վրայ՝

Մահաբան
Յաւերժացի՛ արգ. քան զայս մահարձան
Պերճ համբաւ վարուց վեհին զխոնական
Տեառն Պօղոսի Արհւոյն Սրբազան,
Ծնեալն է Պրուսա զարմէ թագթագեան,
Զարգացեալ է վարժս Սուրբ գրոց ուսման,
Լնտրեցաւ քարոզ բանին կենսական
Իբրեւ զկէս դար է նոյն պաշտաման
Տաղանդք իւր արդեանց վեհ հանդիսացան,
Եկաց Զմիւռնիոյ Տեսուչ խոհական,
Ուր զամս երեսուն է սէր հայրական
Միշտ խաղաղ պահեալ զսրբիսն հոգեկան՝
Ապա կոչեցաւ Պատրիարք Բիւզանդեան,
Իսկ յետ վեց ամաց ըստ ուխտին լրման
Դարձեալ է վիճակն հանգեաւ յայս տապան,
Վերանորոգիլ է կեանս անվախճան
Մինչև հնչեացի՛ փող Գաբրիէլեան,
Ի Զմիւռնիա 9 Սեպտ. 1872

Սոյն տապանագիրը՝ զոր անձամբ քաղած եմ 1909ին՝ երբ Զմիւռնիա կը գտնուէի, հրատարակած է նախ Հմայեակ վ. Դիմաքսեան, իւր «Շիրք մանուք ի Միլիդորա-կանէ» երկին մէջ (Կ. Պոլիս 1878, էջ 329-330)։ Եւ ապա Հ. Յ. Քոսեան իւր «Հայք ի Զմիւռնիա ե ի շրջակայս» աշխատութեան մէջ. (Վիեննա Հատոր Ա.)։

ԻԵ.

ԳԷՈՐԳ ՊԱՏՐԻԱՐԲ

Յետոյ Կաթողիկոս Էջմիածնի. Թաղուած է Էջմիածնի Մայր Տաճարին բակը, ունենալով սա պարզ Արձանագրութիւնը.

Հանգիստ սրբաւնեայ մարմնոյ

Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի

Ամենայն Հայոց

Ծնեալ ի Յուլիսի 1813 ամի

եւ վախճանեալ ի 6 Դեկտեմբերի 1882 ամի։

ԻԶ.

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Թաղուած է Կ. Պոլսոյ Գում Գարուի Մայր եկեղեցիին աջակողմեան գաւիթը. ունի երկու մասէ գեղեցիկ շիրիմ, մին կանգուն, միւսը հորիզոնական։ Առաջինին վրայ կը կարգացուի՝

Մահարձան

Տ. Տ. Ներսէս վարդապետի վարժապետեան

Բազմարդիւն Արքեպիսկոպոսի

Ազգասէր Պատրիարքին

Հայոց Թուրքիոյ

1837 — 1884

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի

Երկրորդ մասին վրայ՝

Աստ Հանգչի

Տ. Ներսէս Արքեպիսկոպոս վարժապետեան

Ծնեալ ի Խասգիւղ Կոստանդնուպոլսոյ

Յամին 1837 ի 28 Յունվարի

որ եղեալ

Արդիւնական վարդապետ բանից կենաց
Եւ առաջնորդ վիճակին ներկոմիդիոյ

կարգի

ի Պատրիարքութիւն Օսմանեան Հայոց
ի 14 Ապրիլի 1874

Վարէ զպաշտօնն զամն տառն անընդհատ
ընտրի

ի կաթողիկոսութիւն ամենայն Հայոց
ի յ' 9 Մայիսի 1884

Եւ վախճանի ի Պատրիարքութեան
ի 26 Հոկտեմբերի 1884

Ո. Թ. Լ. Դ

ԻԷ.

ԽՈՐԷՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԱՇԼՔԵԱՆ

Թաղուած է Կ. Պոլսոյ Շիշլիի Ազգ. Գերեզմանատունը, Սրուանձտեանց Գա-
րեգին և Խորէն Նար-Պէյ Սրբազաններուն առընթեր. իր Տապանագիրն է այսպէս.

Մահարձան

Տ. Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոս Աւրգեանի
Անձնագոհ Պատրիարքին Հայոց Թուրքիոյ
ի Կոստանդնուպոլիս

Սերովբէ որդեգիր Զարխափան Ս. Աստուածածնին Արմաշու
Ուշիմ ուսանող, լուրջ կրօնաւոր, ուսուցիչ անձանձիր
Յուսալող հրապարակագիր, մատենագիր անկաշառ
Վարդապետ ուղղափառ, եպիսկոպոս անապառ
Բարեկարգ վանահայր, հովիւ բարի և պատկառելի
Պատրիարք հաւատարիմ Աղգին և Պետութեան
Դպրէվանուց հիմնադիր
Արժանի խորին երախտագիտութեան և անմոռաց յիշատակութեան
Զոր կ'անմահացնեն այս Մահարձանով
Զինքն խորէն ճանչցողներ

1907

Ի՞նչ. ի Քէրէմէթ գիւղ ներկոմիդիոյ 1842 Նոյեմ. 4
վիսճ. ի Մագրիգիւղ Կ. Պոլսի 1899 Հոկտ. 26:

ԻԸ.

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՏՐԻԱՐԳԻ ԽՐԻՄԵԱՆ

Յետոյ կաթողիկոս Էջմիածնի, Թաղուած է հոն ներսէս Աշտարակեցիի գերեզմանին ըով. ունի գեղեցիկ շիրիմ, որուն Արձանագրութիւնը հրատարակեց թիֆլիսի Մշակ թերթը իւր 126րդ թիւին մէջ՝ 12 յունիս 1910ին, ինչպէս նաև Կ. Պոլսոյ Բիզանդիոսը՝ իւր 1910 յուլիս 2ի թիւին մէջ, Ահաւասիկ այն.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

ՄԿՐՏԻՉ Ա..

ՎԱՆԵՑԻ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

Նուազող վշտից Հայրենեաց Հայոց
Շինեալ է 4 Ապրիլի 1820 ամի
Վախճանեալ է 29 Հոկտեմբերի 1907 շամի

Այս 28 Պատրիարքական Տապանագիրներէն են որ ցարդ կարող եղած եմ գտնել. Կ. Պոլսոյ նախկին Պատրիարքներն Մինաս Ակնեցի, և Եղիազար Այնթապցի՝ որոնք Էջմիածնի կաթողիկոս եղած են և Թաղուած Ս. Գալիանէի վանքը, բայց ասոնց տապանաքարերը մէջտեղ չկան: Գրեգոր Կեսարացի Պատրիարքը Թաղուած է Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, բայց տապանագիր չունի: Նոյնպէս նորոգ վախճանած Իզմիրլեան, Վենապետեան և Օրմանեան Պատրիարքներու տապանագիրները դեռ չեմ կրցած ունենալ:

ՏՕԳԹ. ՎԱՆՐԱՄ Թ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

